

**VALSTYBINIS ISTORIJOS BRANDOS EGZAMINAS 2013 M.
TRUMPO TEKSTO RAŠYMU ISTORINĖS MEDŽIAGOS PAGRINDU UŽDUOČIŲ
PAVYZDŽIAI**

Nuo 2013 m. mokiniai istorijos brandos egzaminą laikys pagal atnaujintą programą (<http://www.upc.smm.lt/ugdymas/bep/>).

Vienas iš istorijos mokymosi vidurinio ugdymo pakopoje tikslų yra ugdyti(s) istorinio kritinio mąstymo kompetenciją, todėl atnaujinta istorijos brandos egzaminų programa orientuojama į mokinių šios ir kitų įgytų kompetencijų vertinimą. Kaip vienas iš efektyvesnių kompetencijų patikrinimo būtų yra *trumpo teksto rašymas istorinės medžiagos pagrindu*.

Pateikiame trumpo teksto rašymui istorinės medžiagos pagrindu užduočių pavyzdžių.

UŽDUOČIŲ PAVYZDŽIAI

Trumpo teksto rašymas istorinės medžiagos pagrindu

1 pavyzdys

Naudodamiesi šaltiniais A, B, C, D ir žiniomis, patvirtinkite arba paneikite istoriko V. Merkio nuomonę, kad „lietuvių tautinio atgimimo kontekste knygnešių laikai yra ryškiausi pasipriešinimo rusinimui puslapiai“.

Šaltinis A. Apie knygnešį Jurgį Bielinį:

Kilęs iš valstiečių. Šiauliuose ir Mintaujoje (dabar – Jelgava) pasimokęs privačiai, Rygoje 1872 baigė pradžios mokyklą. Gyveno tėviškėje. Draudžiamąją lietuvišką spaudą gabenti ir platinti pradėjo 1873. Buvo vysk. M.Valančiaus talkininkas. Nuo 1890 pradėtas stipriai persekioti, jau nebegalėjo gyventi namuose, tėviškėje. Tampa knygnešiu profesionalu. Per 31-erius savo aktyvios veiklos metus jis vienas arba su talkininkais pergabeno per sieną ir Lietuvoje išplatino beveik pusę visų spaudinių, tuomet išspausdintų Mažojoje Lietuvoje. Daugiausia platindavo tuometinėse Šiaulių, Panevėžio, Ukmergės apskrityse. Buvo organizavęs prenumeratą ir reguliariai pristatydavo užsakytus laikraščius. Katalikiškos draudžiamosios spaudos latvių kalba nugabendavo ir į Latviją, kur tuo metu ji buvo uždrausta. Tarpininkaudavo dėl jos spausdinimo Mažojoje Lietuvoje. Subūrė didžiausią Lietuvoje spaudos platintojų tinklą. Daugelis vėliau žymių knygnešių iš jo išmoko knygnešystės meno: kaip saugiai pereiti saugomą sieną, kaip gabenti ir platinti spaudą. 1885-1895 – Garšvių knygnešių draugijos vienas iš įkūrėjų ir dalininkas. 1889-1895 palaikė ryšius su “Atgajos” draugija. Pats bendradarbiavo lietuviškoje spaudoje, išleido keletą knygelių, leido laikraštėlį “Baltasis erelis” (išleido tris numerius). Jam spausdinti iš M.Jankaus nusipirko ir parsigabeno rankinę spausdinimo mašiną. Caro žandarams ir pasienio sargybiniais buvo įkliuvęs 5 kartus, bet buvo sumanus ir drąsus, todėl pavykdavo ištrūkti. Už jo sugavimą valdžia buvo paskyrusi didelę premiją. Savojo gyvenimo šūkiu laikė paties sukurtą posakį: “Nemirsiu, kol maskoliai iš Lietuvos neišeis”. Sulaukė to laiko. Mirė eidamas pėsčiomis į Vilnių, į Lietuvių konferenciją, kuri Nepriklausomybės reikalavimą paskelbė bendru visos tautos reikalu.

Šaltinis B. Įkliuvusiųjų dėl lietuviškos spaudos regioninis pasiskirstymas (1865-1904 m.).

Regionas ir apskritys	Gabentojų	Platintojų	Laikytojų	Iš viso
I. Pasionio apskritys				
Naumiesčio	58	44	52	154
Vilkaviškio	114	20	62	196
Raseinių	435	129	223	787
Telšių	152	118	301	571
Iš viso	759	311	638	1708
II. Aktyviosios vidinės apskritys				
Marijampolės	7	54	67	128
Panevėžio	4	84	176	264
Šiaulių	15	69	139	223
Ukmergės	4	104	97	205
Iš viso	30	311	479	820
III. Pasyvesnės vidinės apskritys				
Kauno	18	48	44	110
Zarasų		57	46	103
Iš viso	18	105	90	213
IV. Rytinės ir pietinės apskritys				
Kalvarijos	2	16	18	36
Seinų	3	7	7	17
Švenčionių		3	4	7
Trakų		18	27	45
Vilniaus	1	9	5	15
Iš viso	6	53	61	120
Kitos Lietuvos vietos	4	3	3	10
Neišaiškintos Lietuvos vietos		18	98	116
Už Lietuvos ribų	13	58	32	103
Iš viso	830	859	1401	3090

Šaltinis C. Įkliuvusiųjų dėl lietuviškos spaudos 1865-1904 m. luominis pasiskirstymas (procentais).

Luomai ir socialinės grupės	Gabentojų	Platintojų	Laikytojų	Iš viso
Valstiečiai	87,9	67,4	82,5	79,6
Miestiečiai	4,8	10,8	6,7	7,4
Bajorai	2,2	6,2	6,1	5,1
Dvasininkai	0,3	3,7	0,6	1,4
Atsargos kareiviai	1,7	3,6	1,5	2,1
Inteligentai ir moksleiviai		8,0	2,0	3,2
Prūsijos piliečiai	3,1	0,3	0,6	1,2
Iš viso	100,0	100,0	100,0	100,0

Šaltinis D. Iš Maironio poemos „Jaunoji Lietuva“:

<...>Kaip vaisių užgintą po Lietuvą gaudo
Iš Prūsų slapčia atgabentus raštus,
Bet veltui sargyba ant sienos bešaudo:
Jie eina, kaip viesulas eina platus!
Jie žadina mūsų užmirusią šalį,
Ir niekas jiems kelio užkirsti negali.

Šnipai Lietuvoj veltui uosto ir skraido;
Lietuvis už knygas nukęst nesibaido,
Bet pats neišduos paslapties!
Kas, degdamas meile tėvynės, spaudina
Tas knygas už sienos ir žmonėms dalina:
Tamsios besiklauski nakties!<...>

2 pavyzdys

Naudodamiesi šaltiniais A, B, C, D ir žiniomis, patvirtinkite arba paneikite teiginį: „Romas Kalanta: auka, įkvėpusi Kovo 11-ąją“.

Šaltinis A. (*Arvydas Anušauskas. KGB reakcija į 1972 m. įvykius*).

<...> Milicija buvo įpareigota imtis visų priemonių, kad jaunuoliai neorganizuotų valdžios nekontroliuojamų sambūrių didžiuosiuose miestuose ar kurortuose, nenešiotų ilgų plaukų ir nesovietiškų drabužių (džinsų ir pan.). Milicija nuolat rengė ilgaplaukių gaudynes jų sambūrių vietose, prievarta kirpdavo plaukus ir visaip stengėsi vykdyti partinių organų įpareigojimus. Nekonformistiškus jaunuolius, kurie siekė asmeninės laisvės, persekiojo ir žemino. Represinių struktūrų prievarta jų atžvilgiu buvo tapusi įprastine norma. Net ir propagandoje dar iki 1972 m. gegužės mėn. buvo teigiama, kad ilgaplaukių (taip vadinti hipiai ir jiems prijaučiantys ar apskritai „komjaunuoliškos“ kanonizuotos išvaizdos nesilaikantys jaunuoliai) sueigose daugiausia dalyvauja psichiškai nesveiki jaunuoliai.

Būtent tokioje aplinkoje kilo 1972 m. gegužės mėn. įvykiai Kaune. LKP miesto komitetas ir KGB miesto skyrius tuoj pat ėmėsi priemonių. Nuogaštauta, kad R. Kalantos susideginimu gali pasinaudoti hipiai. KGB ir milicija turėjo neleisti jaunimui dalyvauti R. Kalantos laidotuvėse, uždrausti susibūrimus. Beje, gegužės 18-ąją, laidotuvių dieną, visos numatytos priemonės ir buvo įgyvendintos. <...>

Šaltinis B.

„1972 –ųjų metų įvykiai Kaune buvo vienas išpochruščiovinio laikotarpio laisvėjimo padarinių. Kritus N. Chruščiovui, naujoji valdžia nepajėgė kontroliuoti visų procesų: Lietuvą užtvindė kraštotyris judėjimas, kūrėsi nuo tiesioginės valdžios kontrolės nepriklausomi klubai, liberalėjo spauda („Kultūros barai“, „Nemunas“) ir pan.“
prof. Bronius Genzelis.

Šaltinis C.

„1972 metų gegužės 14 d. R. Kalantos susideginimas iššaukė spontanišką pasipriešinimą, nukreiptą į nepriklausomybės siekimą. Sovietinė sistema reagavo į tai griežtindama represijas, įvesdama pusiau karinę padėtį mieste, kontroliuodama jaunimo elgesį bei aprangą. Mokyklose buvo pradėtos aiškintis mokinių pažiūros, kurta baimės atmosfera, turėjusi tikslą užgniaužti bet kokias laisvesnes pažiūras.“

Doc. Dr. Algirdas Jakubčionis

Šaltinis D. (*Iš K. Kasparo straipsnio „KGB ir Romas Kalanta“*).

1972 m. gegužės 21 d. atliktas „viešas pilietinis pasmerkimas“ – „Kauno tiesoje“ išspausdinta miesto Vykdomojo komiteto pirmininko Mikučiausko kalba, pasakyta per televiziją kauniečiams.

„Kai kurie neatsakingi asmenys, grupė paauglių, nesuprasdami ir neteisingai įvertindami anksčiau minėtą faktą (R.Kalantos auką – K.K.), be jokio atsakomybės jausmo bandė trikdyti mieste rimtį, pažeidinėti viešąją tvarką. Buvo imtasi priemonių viešajai tvarkai užtikrinti, pažeidėjai patraukti administracinėn ir baudžiamojon atsakomybėn“. Kauno miesto darbo žmonių kolektyvai „pritarė ir teisingai suprato“ vykdytas „aktyvias priemones“, taip pat smerkė „pažeidėjų neatsakingus veiksmus“. Tarp smerkiančiųjų – medicinos instituto profesorius J.Brėdikis, Politechnikos instituto trečiakursis J.Mizara, LTSR nusipelnęs meno veikėjas S.Ratkevičius ir kt. Miesto prokuratūra informavo, kad kauniečių ramybę trikdė „daugiausia jau ne kartą už chuliganizmą ir kitus nusikaltimus teisti asmenys. Tai pasileidę ilgaplaukiai, netvarkingos išorinės išvaizdos, iškrypėliai chuliganai“, netgi „žagintojai“ (gegužės 23 d. informacija).

3 pavyzdys

Naudodamiesi šaltiniais A, B, C, D ir žiniomis, patvirtinkite arba paneikite teiginį „Holokaustas galėjo įvykti ir be Hitlerio“.

Šaltinis A. (*Algimantas Čekuolis apie nacių ideologija*).

Hitleris, nacių (nacionalsocialistų, kaip jie save vadino, nors nieko „socialistiško“ ten nebuvo) vadas sukūrė ideologiją, kuri tapo Vokietijos ideologija. Save jis laikė mąstytoju, suprantančiu pasaulio sudėtingumą. Jis tikėjo, kad žmogaus savybės, jo vertybių skalė ir elgesys nulemti iš anksto, jam dar negimus. Ir tai nulemia rasė. Hitleris tvirtino, kad visos rasės ir tautos turi bruožų, perduodamų iš kartos į kartą, nepakitusių nuo priešistorinių laikų, genetiškai paveldimų nuo tada, kai žmogus atsistojo ant kojų. Todėl visa žmonijos istorija – tai rasių kovos istorija. Paveldėti genai lemia ne tik žmogaus išvaizdą, kūno struktūrą, bet formuoja mąstymą, sugebėjimą organizuotis ir organizuoti, skonį, kultūros reiškinių vertinimą, fizinę jėgą, sugebėjimą kariauti. Naciai perėmė vieną Charleso Darvino mokymo tezę – „išlieka labiausiai tinkantis išlikti“ ir perkėlė ją į žmonių gyvenimą. Todėl vokiečių tauta, t. y. „arijų rasė“, išsilaikys tik sugebėdama daugintis ir plėstis, užimdama vis daugiau žemių ir likdama budri ir tyra, t. y. neleisdama įsimaišyti kitų rasių genams.

Kadangi „rasė“ siekia plėstis, o Žemės rutulio galimybės ribotos, „savaiame suprantama“, kad kova dėl išlikimo perauga į grobiamuosius karus. Išvada – karas neišvengiamas, gal net nuolatiniai karai, nes tokia žmogaus prigimtis. Žmonės negali pasikeisti, nes paveldimi bruožai nesikeičia, o rasėms susimaišius gali tik pablogėti.

Tačiau toks primityvus sudėtingų reiškinių aiškinimas – labai patrauklus ne per daug išprususiam alubarų kontingentui. Jei gyvenimas sunkus: krizė, Vokietijos atveju – pralaimėtas Pirmasis pasaulinis karas, užkrautos reparacijos, - tai geresnio vaisto net neverta ieškoti

Šaltinis B. Kai kurie pagrindiniai Versalio sutarties nutarimai:

1. Vokietija Prancūzijai turėjo atiduoti Elzasą ir Lotaringiją.
2. Vokietija neteko visų savo kolonijų, įskaitant Togo ir Kamerūną.
3. Vokietija Prancūzijai turėjo atiduoti anglies kasyklas Saare.
4. Vokietija Belgijai turėjo perleisti įvairių teritorijų, tarp jų Malmedy ir Eupeną.
5. Vakarų Prūsijos dalį ir Poseną Vokietija privalėjo perleisti Lenkijai.
6. Vokietija sąjungininkėms turėjo atiduoti visą savo ginkluotę ir karinę įrangą.
7. Visa vokiečių nuosavybė užsienyje buvo konfiskuota.
8. Vokietijai buvo uždrausta turėti tam tikros ginkluotės, tarp jos – tankų ir lėktuvų.
9. Vokiečių kariuomenės dydis negalėjo viršyti 100 000 karių, o laivynas – 15 000 laivų.

10. Vokietija turėjo atiduoti didelį skaičių įrengimų ir statybos medžiagų, taip pat traukinių ir sunkvežimių.
11. Kelerius metus Vokietija privalėjo sąjungininkams tiekti anglį, chemines medžiagas ir degalus.
12. Buvo atimti visi vokiečių vandenyniniai telegrafo kabeliai.
13. Vokietijai nebuvo leista tapti Tautų Lygos nare.
14. Vokietija turėjo sumokėti didelę piniginę baudą: 20 milijardų aukso markių.

Šaltinis C. Nacių rinkiminis plakatas 1924 m. (*Žydas tampo už virvučių, išnaudoja darbininkus arijus savo klastingiems tikslams*).

Šaltinis D. Apie Vokietijos darbininkų partijos įkūrimą:

NSDAP buvo įkurta pervadinus Vokietijos darbininkų partiją (DAP) 1920 m. vasario 24 d. Įkūrimo ceremonija įvyko Miuncheno užėigoje „Hofbräuhaus am Platzl“. Tą pačią dieną partija paskelbė 25 punktų programą, kurioje reikalavo lygybės vokiečių tautai, pakeisti Versalio taikos sutarties sąlygas Vokietijai, atimti pilietybę žydų tautybės asmenims, kvietė stiprinti tautos dvasią ir vienybę. Netrukus partija pradėjo išduoti narių pažymėjimus. Kadangi ši nauja politinė jėga nenorėjo likti nepastebėta maža partija, pirmasis nario pažymėjimas prasidėjo numeriu 501. Adolfas Hitleris gavo pažymėjimą su numeriu 555.

NAUDOTA:

1. Vidurinio ugdymo bendrosios programos (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymu Nr. V-269).
2. Istorijos brandos egzamino programa (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. V-1197).
3. Praktinė metodinė medžiaga pagrindinio ugdymo pasiekimo patikrinimo ir brandos egzaminų užduočių rengėjams. Vilnius, 2011.
4. S. Lukšys, S. Pivoras., M. Tamošaitis. Istorijos vadovėlis. 11 klasė. Vilnius, 2011.
5. Merkys V. Knygnešių laikai. 1864–1904. Vilnius, p. 200, 202.
6. Geoff Petty. Šiuolaikinis mokymas. Praktinis vadovas. Vilnius, 2007.
7. Marzano R. J., Naujoji ugdymo tikslų taksonomija. Vilnius, 2005.
8. Haynes A. Writing Successful Textbooks. London, 2001.
9. Mikk J. Textbook: Research and Writing. Frankfurt am Main, 2000.
10. http://lt.wikipedia.org/wiki/Vokietijos_nacionalistinis_darbinink%C5%B3_partija
11. http://www.spaudos.lt/Knygnesiai/Jurgis_Bielinis.htm
12. <http://www.gvu.lt/istorija/uzduotys/9-klase/knygnesiai-ir-nelegalios-lietuviskos-spaudos-kelias/>
13. <http://www.genocid.lt/Leidyba/13/aarvydas.htm>
14. <http://biografija.blogas.lt/romas-kalanta-paaukojes-savo-gyvenima-del-laisves-12.html>
15. <http://xxiamzius.lt/archyvas/priedai/slaptieji/20070516/3-1.html>
16. <http://www.lzinios.lt/Istorija/Algimanto-Cekuolio-kronikos-Ar-holokaustas-zydu-pramanas>
17. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1218-187088_FRA_HOLOCAUST_HANDBOOK_LT_BAT.pdf